

Expertpanel: het nieuwe motto is diversiteit

We moeten veel meer naar de bosbouwsector kijken, waar diversiteit al langer de norm is

Met ingang van deze uitgave van het vakblad *Boomzorg* starten we met de *Bomenmonitor*. Een initiatief om de belangrijkste vragen, problemen en ziekten rondom bomen in kaart te brengen. Zo'n monitor is natuurlijk niet compleet zonder een aftrap door een aantal bomenoerders. En wat blijkt: de oplossing van een groot aantal problemen is eigenlijk peanuts: We moeten streven naar meer diversiteit bij de aanplant van bomen in de openbare ruimte.

Auteur: Hein van Iersel

Diversiteit, zo lijkt bijna het voltallige expertpanel aan te geven, is eigenlijk overal goed voor. Ziekten en aantastingen zullen minder gemakkelijk voet aan de grond krijgen en zich vooral ook lastiger verspreiden. Bijna iedereen kent het verschijnsel dat een kwekerij waar een grote diversiteit aan bomen staat, veel minder hoeft te spuiten dan een kweker die gespecialiseerd is in een of twee soorten. En mocht zich voordoen dat één of meerdere bomen toch worden aangetast, is het probleem veel minder groot en kan het misschien verholpen worden door kap van een of twee exemplaren. Ook bij aantastingen van ziekten waar de burger echt overlast van heeft,

zoals luis en processierups, heeft diversiteit grote voordelen. Als een straat boordevol lekkende linden staat, is het probleem moeilijk te ontwijken. Staan er in diezelfde straat twee probleemgevallen, dan zal er heel snel zelfregulering optreden en wordt er tijdelijk elders geparkeerd.

kapcyclus

Het lijkt een beeld van alle tijden. Langs iedere straat een homogene rij van allemaal dezelfde bomen. De werkelijkheid is anders en het begrip straatboom is van een heel recente datum. Pakweg één, anderhalve eeuw geleden bestond het begrip laan- of straatboom nog niet en wer-

den bomen alleen aangeplant omdat ze oogstbaar waren. In die tijd was het heel gebruikelijk om een mix van bomen te planten met een verschillende kapcyclus. Een bekend voorbeeld is natuurlijk de combinatie van iepen en eiken, waarbij na een aantal jaren de iepen geoogst werden en de eiken alleen door mochten gaan.

Landschapsarchitectuur

Op een gegeven moment zijn we anders aan gaan kijken tegen de aankleding van onze straten en mochten bomen naast dat ze oogstbaar waren en dus geld op moesten brengen in de vorm van hout ook gewoon mooi zijn. De

beheerders en landschapsarchitecten namen het heft in handen en vonden het net zo gemakkelijk om rijen uniforme bomen te planten. Beheertechisch is dat makkelijk. Al die bomen kunnen op hetzelfde moment, geplant, beheerd, gesnoeid en weer gekapt worden. Ook uit het oogpunt landschapsarchitectuur wordt uniformiteit vaak als positief ervaren. In ons strak vormgegeven landschap passen uniforme rijen bomen. Uniformiteit, modernisme en grootschaligheid zijn ook lang de heersende normen geweest in onze architectuur.

De trend lijkt zich echter de keren. Op de laatste Boominfodag stonden verschillende lezingen geprogrammeerd over het onderwerp diversiteit. Ook in de landelijk politiek is diversiteit een veel gebruikt stokpaardje. Toch zijn in de Nederlandse praktijk maar weinig voorbeelden te vinden waar diversiteit succesvol is toegepast.

'Het belangrijkste probleem is de vastgeroeste beheerder'

Engeland

Volgens Marko Mouwen, een van de bomen-goeroes die aanwezig is tijdens het expertpanel is onze strakke toepassing van laanbomen in landen als bijvoorbeeld Engeland helemaal niet zo vanzelfsprekend. In Engeland is een gevarieerde beplanting heel gewoon en wordt dit—aldus Mouwen—zelfs als mooi gezien.

Volgens Tjeerd Visser van het bedrijf Treevision is ook in Nederland een verandering in het denken waar te nemen. Visser: 'Nederland is het land van de doorgeslagen uniformiteit'. In de toekomst zouden we volgens Visser veel meer moeten investeren in kwaliteit in plaats van in de kwantiteit van lange rijen dezelfde bomen.

Henry Kuppen van Kuppen Boomverzorging onderschrijft de opmerking van Visser, maar is aanmerkelijk minder positief. De belangrijkste reden daarvan is de vastgeroeste beheerder, die moeilijk op andere gedachten te brengen is.

Kennis

Bij een bijna unanieme oproep van de aanwezige experts voor meer diversiteit in de openbare ruimte zou je bijna vergeten dat er ooit goede redenen waren om uniform te planten. Namelijk een eenvoudiger beheer. Jaap Smit van Cobra

Jaap Smit

Fons van Kuik

bindt de hond de bel aan: 'Veel boomverzorgers weten maar amper welke boom ze aan het snoeien zijn. Als ze dan een gevarieerde laan moeten snoeien zullen ze iedere boom dezelfde behandeling geven en dat mag toch niet de bedoeling zijn.' Smit mag dan de eerste zijn die in het panel klaagt over het gebrek aan sortimentskennis bij verzorgers en beheerders, hij is zeker niet de enige. Zijn klacht wordt breed gedragen. Kuppen: 'In het eerste jaar van een opleiding wordt er nog wel wat tijd aan sortimentskennis besteed, maar deze kennis is meestal ver weggezaakt op het moment dat hij of zij aan het werk gaat.' Onze panelleden zien overigens niet alleen een schrikbarende gebrek aan kennis bij de boomverzorger. Ook over architecten is men bijna unaniem weinig lovend. Veel landschapsarchitecten hebben al moeite een 'normaal' ontwerp goed te vullen met de juiste boom op de juiste plaats, laat

Het expertpanel Bomenmonitor werd gehouden op 20 oktober 2013 en werd bijgewoond door:

- Dennis de Goederen, Pius Floris Amsterdam
- Fons van Kuik, Wur/ PPO)
- Marko Mouwen, Boomkwekerij Ebben
- Henry Kuppen, Kuppen Boomverzorging
- Jaap Smit, Cobra Boomadviseurs
- Tjeerd Visser, Treevision

Dennis de Goederen

Marco Mouwen

Reactie van de hofschrijver van Boomzorg en Boom in Business, Jan P. Mauritz.

Goed en zinvol initiatief zo'n Bomenmonitor. Mooi dat er een aantal medestanders opstaat om de jarenlange strijd een gebrek aan sortimentskennis en diversiteit in de keten te steunen en vooral uit te dragen. Deze soortenrijkdom of diversiteit moet gebaseerd zijn op kennis van de morfologie; de uiterlijke kenmerken van de boom zoals kroonvorm, grootte, bladkleur, bloeiwijzen en vruchten, stamschors, en noem maar op. Hier moet dus het verhaal van Jaap Smit over boomverzorging en onderhoud aan gekoppeld worden. Daaraan zijn weer gekoppeld de kennis van de wensen en verlangens van een boom wat betreft zijn standplaats, grondsoort, bodemvruchtbaarheid, zuurgraad, en zo voort. Vervolgens zijn er dan

staan als diversiteit uitgangspunt is.

Veel landschapsarchitecten lijken zelfs er in zekere mate trots op te zijn dat zij weinig kennis hebben van beplanting. Dennis van Goederen van Pius Floris: 'Vergelijk dat met een bouwkundig architect. We zonden het toch raar vinden als deze zijn materialen niet kent en niet weet hoe je baksteen moet toepassen. Voor een landschapsarchitect is dat klaarblijkelijk normaal.'

Hypes

Terug naar de bomenmonitor. Een groot deel van de bomenmonitor betreft een inventarisatie van problemen op gebied van boomziekten.

belangrijke zaken als gevoeligheden zoals (zee) wind, strooizout, standplaats in verhardingen, voor ziekten en plagen met de koppeling naar Henry Kuppen en Fons van Kuik, dan de beschikbaarheid van de boom.

Een groot aantal van die gegevens zijn voorhanden, vrienden, maar er wordt nauwelijks gebruik van gemaakt. Boeken vol met informatie over bomen. En wat te denken van de resultaten van het *Gebruikswaardenonderzoek straat- en laanbomen*. Jarenlang zijn er in Nederland op tig plaatsen bomen geplant, en wel van elk soort op twee bodems en deze bomen zijn gevolgd voor wat betreft hun groeiontwikkeling en alles wat daar bij hoort.

Dat brengt altijd het gevaar met zich mee dat bepaalde ziektes gehypet worden en dat problemen ernstiger worden voorgeschoteld als in werkelijkheid het geval is. Daarbij geldt altijd dat een ziekte naast een bedreiging voor een bepaalde boom ook een kans voor het bedrijfsleven is. Niemand zegt het met zoveel woorden, maar alle deelnemers aan het expertpanel kennen voorbeelden uit de Nederlandse praktijk waarbij bedrijven of instellingen zich sterk profileren aan de hand van een ziekte.

Fons van Kuik van Wur/ PPO geeft een voorbeeld: 'We besteden enorm veel geld aan eikenprocessierups, maar ik hoor eigenlijk zelden van medici

dat er problemen zijn.' Visser van Treevision beaamt dit en ziet dat de burger bijna automatisch goed omgaat met processierups. Als hij zelf met zijn kinderen gaat sporten blijft hij bij bomen uit de buurt waar een bordje eikenprocessierups tegenaan hangt. Dat levert volgens eigenlijk nooit problemen op.

Alle deelnemers aan het expertpanel kennen voorbeelden uit de Nederlandse praktijk waarbij bedrijven of instellingen zich sterk profileren aan de hand van een ziekte

Kuppen herkent de opmerkingen van Visser en van Kuik, maar nuanceert tegelijkertijd: 'Vergis je niet in eikenprocessierups. Ik ken voorbeelden van mensen die met een bosmaaier door een nest maaieren en vervolgens twee dagen in coma raken.'

Een ziekte die met de kennis van nu in ieder geval wel gehypet is, is massaria. Massaria kwam een aantal jaren geleden in de publiciteit, nadat er in Duitsland veel problemen waren met de ziekte. Aanvankelijk werd gedacht dat de ziekte voor die tijd niet in Nederland voorkwam, maar dat is volgens het panel maar de vraag. De Goederen: 'Massaria heeft in Nederland heel anders uitgewerkt dan in Duitsland en dat is vooral omdat wij over het algemeen een heel

ander grondwaterprofiel beschikken dan onze oosterburen. Een boom die altijd bij water kan heeft minder last van de ziekte.'

Het lijkt er daarom ook op dat de meerderheid van ons panel van mening is dat Massaria weliswaar een serieuze aantasting is, maar dat er geen reden is om speciaal voor deze aantasting een apart VTA-regime in te stellen. Massaria kan prima meelopen op de normale VTA-rondes.

Zaailingen

Diversiteit kan zich natuurlijk uiten door de aanplant van verschillende soorten door elkaar heen, maar kan ook simpeler door in plaats van cultivars zaailingen toe te passen. We weten bij een aantal ziekten zoals kastanjabloedingsziekte en essentaksterfte dat er aanmerkelijke verschillen

zijn in de gevoeligheid voor bepaalde aantastingen.

Bosbouw

De conclusie is voor een bijeenkomst van traditioneel eigenwijze boombeheerders zeer eensluidend. We moeten streven naar meer diversiteit en vooral ook biodiversiteit in de openbare ruimte en moeten zorgen dat we alle betrokkenen in het proces overtuigen. De belangrijkste partij is de landschapsarchitect die ontwerpen maakt voor nieuwe plannen. De boombeheerders die de inboet verzorgen is een tweede groep die overtuigd moet worden. Dan moeten die bomen natuurlijk wel leverbaar zijn bij de boomkweker, maar dat wordt gezien als een minder ernstig probleem. Als de vraag ontstaat naar diversiteit

zullen de kwekers vanzelf volgen. Op het gebied van diversiteit hebben we –en ook daar zijn onze experts het hartgrondig over eens– een perfect rolmodel voorhanden. In de bosbouw wordt al veel langer gewerkt met een systeem van gevarieerd planten en ook hier met de reden om aantastingen geen voet aan de grond te laten krijgen.

Boomzorg heeft alle boomgoeroe's een suggestie laten doen voor een bijzondere boom, waar wellicht niet zo snel aan gedacht wordt, maar die wel een welkome aanvulling zou zijn in de openbare ruimte.

Als extra zijn de deelnemers aan het expertpanel gevraagd een suggestie te doen om meer diversiteit in de openbare ruimte te bewerkstelligen.

Dennis de Goederen, Pius Floris Amsterdam
Prunus domestica subsp. Insititia

De Goederen levert als suggestie een inheemse soort aan de gele kroosjespruim ofwel *Prunus domestica subsp. Insititia*. In Friesland wordt deze soort ook wel Wichter genoemd. De kroosjespruim vormt een kleine boom (7 meter) met zeer hard hout en is een langzame groeier. De boom bloeit heel bescheiden in april en draagt niet al te veel vruchten. Hij schijnt minder eisen te stellen aan de kwaliteit van de bodem, al staat hij bij De Goederen thuis op de klei. Deze ondersoort werd vroeger veel gebruikt als onderstam voor andere pruimenbomen. Een leuk boompje als afwisseling of onderbeplanting in een straatbeeld van gemengde boomsoorten.

Henry Kuppen, Kuppen Boomverzorging
Populus x canadensis 'Marilandica'

Populieren zijn uit het gebruik geraakt vanwege de vermeende nadelen. Op veel plaatsen is de populier nog goed toepasbaar, een snelle groeier die beeldbepalend in het landschap aanwezig kan zijn. De *Populus canadensis 'Marilandica'* oftewel de Canadapopulier is een boom van de eerste grootte die een grillige karakteristieke kroon vormt. Deze populier is al meer dan 100 jaar in cultuur en kan oud worden. Het is onder de populieren een duurzame cultivar welke in ongebruik is geraakt vanwege zijn meestal scheve stamontwikkeling. De Canadapopulier wordt middels stek vermeerderd.

Indien de boom in een beperkte plantafstand wordt gebruikt bestaat kans op takbreuk. Als solitair ontwikkelt de boom zich monumentaal en is er geen verhoogd takbreukrisico. De boom stelt weinig eisen aan de

bodem en kan zowel op schrale als op voedingsrijke gronden groeien. Bladvlekkenziekte en roestschimmel kunnen in deze cultivar verschijnen en de groei beperken. De boom in een open goed doorlatende bodem planten op meer dan 4 meter van verharding in verband met mogelijke opdruk.

Jaap Smit, Cobra Boomadviseurs
Catalpa speciosa

Catalpa passen we in Nederland te weinig toe. Wie aan Catalpa denkt, denkt vaak aan de meest verschrikkelijke boom van Nederland: de bolcatalpa. Gelukkig biedt het geslacht veel meer grote en kleine bomen die ook nog eens goed bloeien ook. Dé kandidaat om *Aesculus* als opvallende bloeier – weliswaar wat later in het seizoen – te vervangen, is *Catalpa speciosa*. Bewust deze soort, omdat de bekendere *C. bignonioides* breder uitgroeit en een opener kroon vormt. De smallere, opgaande kroonvorm van *C. speciosa*, gekoppeld aan zijn ongeveer 20 meter lengte, maakt deze soort nog meer dan andere Catalpa's een zeer bruikbare boom. Catalpa groeit best goed onder droge omstandigheden van de stad. In de Theresiastraat in Den Haag zijn de verschillende soorten (per ongeluk?) door elkaar geplant en zijn de verschillen goed te zien. Hier blijkt dat ze prima in de bestrating kunnen groeien. Qua boomvorm springt de *C. speciosa* er bovenuit. Natte omstandigheden worden minder goed verdragen. Net als een zeer winderige groeiplaats: daar waaien de grote bladeren kapot. Tijdens de bloei is deze Catalpa is de stedelijke woestijn een nectarleverancier van jewelste. Deze Amerikaanse boom draagt zodoende zijn steentje bij aan de Nederlandse insecten. In het bestelproces moet u goed wakker blijven. Bewust of onbewust worden vaak de verkeerde Catalpa's geleverd. Aankrassen van de bast geeft duidelijkheid: *Catalpa speciosa* stinkt als enige niet. Helemaal zeker weten dat je de goede hebt? Bestel dan *Catalpa speciosa* 'Frederik', die nog een tikkeltje smaller is dan de soort.

goed te zien. Hier blijkt dat ze prima in de bestrating kunnen groeien. Qua boomvorm springt de *C. speciosa* er bovenuit. Natte omstandigheden worden minder goed verdragen. Net als een zeer winderige groeiplaats: daar waaien de grote bladeren kapot. Tijdens de bloei is deze Catalpa is de stedelijke woestijn een nectarleverancier van jewelste. Deze Amerikaanse boom draagt zodoende zijn steentje bij aan de Nederlandse insecten. In het bestelproces moet u goed wakker blijven. Bewust of onbewust worden vaak de verkeerde Catalpa's geleverd. Aankrassen van de bast geeft duidelijkheid: *Catalpa speciosa* stinkt als enige niet. Helemaal zeker weten dat je de goede hebt? Bestel dan *Catalpa speciosa* 'Frederik', die nog een tikkeltje smaller is dan de soort.

Marko Mouwen, Boomkwekerij Ebben
Parrotia persica

De *Parrotia persica* is een karaktervolle boom, die breed toepasbaar is en ons verrast in alle jaargetijden. Het is een bijzonder familielid van de toverhazelaarfamilie, en heeft dezelfde kenmerkende vroege bloei en mooie herfstverkleuring. Maar de *Parrotia* heeft daar nog meer aan toe te voegen. Waar veel bomen minder attractief zijn in de winter, is deze soort door zowel de karaktervolle kroon, als de bijzondere bast én de prachtige winterbloei een uitblinker.

Na de rode bloei, die vaak al in januari begint, loopt de boom in het voorjaar uit met bronsrood blad. Gedurende de zomer is de *Parrotia* een decoratieve verschijning door de grillige takstand en het glanzend groene blad. De ware reden om de *Parrotia* te planten wordt echter in het najaar duidelijk. Met een spectaculaire kleurenpracht van geel, oranje, rood en violet blad luidt de

boom de winter in. Als het blad eenmaal is gevallen, blijft er een grillige boom over met een schilderachtige schors, die met de jaren steeds mooier wordt. De boom begint op jonge leeftijd met een grijze bast. Deze schilfert in plakken af naarmate de boom ouder wordt, waardoor er een bijzonder pallet ontstaat van groen, grijs, bruinroze en geel. Er zijn zeer veel groeivormen van deze fantastische boom beschikbaar, zoals beverde en hoogstam bomen, dak- en leivormen, solitairen, meerstammigen, en zelfs als haagvorm. De soort is breed toepasbaar zowel in parken en straten als in privétuinen en op bedrijventerreinen. Ook is het een zeer geschikte boom voor bakken en daktuinen.

Fons van Kuik
Platanus orientalis

De oosterse plataan is te onderscheiden door de dieper ingesneden bladeren. De vruchten hangen met 3 tot 6 stuks onder elkaar aan een steel. De oosterse plataan verdraagt een voedsel-arme bodem, bestrating, strooizout en droogte goed. Belangrijk: hij is niet gevoelig voor de bladvlekkenziekte (veroorzaakt door de schimmel *Apiognomia errabunda*). Dus in het voorjaar geen ontsierende en overlast gevende bladval, zoals bij de gewone plataan *Platanus x hispanica*. Komt als solitair goed tot zijn recht in een park, maar is ook geschikt voor brede lanen. De oosterse plataan kent een rijke historie. Al in de Griekse oudheid deden oude platanen dienst als ontmoetingsplaatsen. (Zie ook het artikel van Hans Heijbroek. Plataan: 4000 jaar heilig, Arbor Vitae | 2-20 | 2010 blz 12 t/m 14)

Tjeerd Visser, Treevision
Cercidiphyllum japonicum

Tjeerd Visser kiest net als Fons van Kuik voor een boom die in het Gebruikswaardenonderzoek Straatbomen is opgenomen: de katzuraboom ofwel *Cercidiphyllum japonicum* als zijn suggestie. Zie ook www.straatbomen.nl

De katzuraboom of koekjesboom, die volgens verscheidene bronnen op internet foutief ook judasboom wordt genoemd, is struik of een meerstammige boom tot 18 meter, die met name geschikt is voor beschutte straten. Katzura is een sterke soort en zou op de juiste grond zelfs goed in de verharding kunnen staan. De boom valt op door zijn mooie bladkleuren (jong blad purperbruin, later blauwgroen, in najaar/herfst geel tot oranje-rood). Terwijl de bloei met rode bloempjes onopvallend is.

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

<http://www.boomzorg.nl/artikel.asp?id=19-4285>

FLIER
BOOMVERZORGING

Breda 1001 | 6779 GS Harskamp
 info@flierboomverzorging.nl | 06-54854855 | 0375-429844

Flier Boomverzorging is gespecialiseerd in zowel het snoeien en verwijderen als in het aan- en verplanten van bomen

www.flierboomverzorging.nl

eurostar®
 met plantsoen

De sterkste laan-, straat- en parkboom

middelgrote boom, oersterk,
 weinig onderhoud, lage kosten

www.eurostar-acer.eu